

ქეთევან ერემაძე

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების იურიდიული ძალის საკითხთან დაკავშირებული აქტუალური პრობლემები

ქეთევან ერემაძე

*საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრი,
სამართლის დოქტორი.*

1. შესავალი

საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის ეფექტურობის ობიექტური საზომი მისივე გადაწყვეტილებებია, მათში ვლინდება სასამართლოს რეალური დანიშნულება და პრაქტიკული მნიშვნელობა.

საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტავს რა კონსტიტუციის ნორმებს, შედეგად ქმნის ცოცხალ კონსტიტუციას. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა აქვს, სასამართლომ, კონსტიტუციური ღირებულებების სრულყოფილად გააზრების გზით და მათზე დაყრდნობით, უზრუნველყოს ქვეყნის მთავარი კანონის პრაქტიკული ქმედითობა. სასამართლომ, თითქმის ყველა საქმეზე, უშუალოდ ეხება რა ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, მათი განმარტება უნდა დააფუძნოს თითოეული ამ უფლების შინაარსის, ფარგლების, დიაპაზონის სრულყოფილად შეგრძნებასა და გაანალიზებას, რათა განმარტების შედეგად მიღებული უფლების პრაქტიკული შინაარსი სრულად ადეკვატური იყოს ამ უფლების კონსტიტუციური წონისა. საბოლოო ჯამში, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები ხელს უნდა უწყობდეს სამართლის განვითარებას. რამდენად არის ასეთი თითოეული გადაწყვეტილება, შესაბამისად, რამდენად ქმედითი, ეფექტური და სამართლიანია სასამართლო, ამაზე ობიექტური პასუხები თავად გადაწყვეტილებებშია. მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტი-

ლებები სავალდებულოა შესასრულებლად, იმავდროულად, ისინი ღიაა საზოგადოებისა თუ დაინტერესებული პირების შეფასებებისა და დისკუსიისათვის. ამასთან, ეს გადაწყვეტილებები თვითშეფასების ყველაზე სწორი კრიტერიუმია საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის (მოსამართლეებისთვის). ამიტომ, რამდენადაც შეძლებს საკონსტიტუციო სასამართლო, იყოს საკუთარი გადაწყვეტილებების ობიექტური მკითხველი და ადეკვატურად თვითკრიტიკული, იმდენად შეძლებს განვითარებას.

ბუნებრივია, საკონსტიტუციო სასამართლოს შემოღების მიზნების რეალიზაციისთვის, პირველ რიგში, არსებითი მნიშვნელობა აქვს სასამართლოს გადაწყვეტილებების შინაარსს, მაგრამ, იმავდროულად, ამ გადაწყვეტილებების და, შესაბამისად, სასამართლოს საქმიანობის პრაქტიკული შედეგების ხელმისაწვდომობისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მათი (გადაწყვეტილებების) იურიდიული ძალის სამართლებრივი გარანტიების სწორ გააზრებასა და ჩამოყალიბებას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების იურიდიულ ძალას არაერთი აქტუალური და პრობლემატური საკითხი უკავშირდება. წინამდებარე სტატიაში ჩვენ მხოლოდ რამდენიმე მათგანზე გავამახვილებთ ყურადღებას.

2. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა

2.1. ზოგადი მიმოხილვა

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით: „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა...“. ხოლო „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 43-ე მუხლის მე-8 პუნქტის თანახმად, „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, განჩინება, საოქმო ჩანაწერი და დასკვნა საბოლოოა და გასაჩივრებას ან გადასინჯვას არ ექვემდებარება“.

გადაწყვეტილება „საბოლოოა“ გულისხმობს, რომ, ერთი მხრივ, არ არსებობს მისი (გადაწყვეტილების) მხარეების მიერ გასაჩივრების, ზემდგომი ორგანოს მიერ გადასინჯვის და ამ გზით საქმის თავიდან განხილვისა და გადაწყვეტილების შედეგების შეცვლის სამართლებრივი შესაძლებლობა (კომპეტენცია), ხოლო, მეორე მხრივ, ის მავალეებელია და ბოჭავს ყველა შესაბამის სუბიექტს, რაც ნიშნავს, რომ არ შეიძლება არსებობდეს გადაწყვეტილების დაძლევის, მისი შედეგების იგნორირების კანონიერი შესაძლებლობა.

საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, საკონსტიტუციო კონტროლის მიზნით მართლმსაჯულების განხორციელების სპეციალური უფლებამოსილება მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს გააჩნია, რაც გამორიცხავს დანარჩენი ხელისუფლების (როგორც პოლიტიკური, ისე სასამართლო ხელისუფლების) წვდომას ამ კომპეტენციის განხორციელებაზე. პირველ

რიგში, ეს თავისთავადი შედეგია ხელისუფლების დანაწილების პრინციპისა და ზუსტად მისი (ამ პრინციპის) რეალიზაციის ხელშეწყობისთვის საკონსტიტუციო სასამართლოს ინსტიტუტის შემოღებისა. საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ქმედითობას ვერ დავამუქრებთ პოლიტიკური ხელისუფლების რომელიმე ორგანოს (თანამდებობის პირის) ან საერთო იურისდიქციის სასამართლოების მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების გადასინჯვის სამართლებრივი შესაძლებლობა, პირველ რიგში, ზუსტად მათ მიერ კონსტიტუციური მართლმსაჯულების განხორციელების კომპეტენციის არარსებობის (არქონის) გამო. თუმცა ასეთი კომპეტენციის არარსებობა არ არის საკმარისი გარანტია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების საბოლოობის და მისი შედეგების შეუცვლელი უზრუნველსაყოფად. აუცილებელია, იმავდროულად კანონმდებლობაში იყოს საკმარისი და ადეკვატური გარანტიები საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებისა და მისი საქმიანობის შედეგების დინამიკაში შესანარჩუნებლად.

წინამდებარე სტატიის მიზანს არ წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების პრობლემების განხილვა და გადაწყვეტილებების შეუსრულებლობის/დაძლევის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მექანიზმების სრულყოფილებისა თუ ეფექტურობის გაანალიზება. ამ თვალსაზრისით, მივუთითებთ მხოლოდ რამდენიმე საკანონმდებლო გარანტიაზე: „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა და მისი შეუსრულებლობა ისჯება კანონით“. ამავე მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად: „საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სამართლებრივი აქტის ან მისი ნაწილის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ არ შეიძლება ისეთი სამართლებრივი აქტის მიღება/გამოცემა, რომელიც შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი“. ხოლო 25-ე მუხლის 4¹ პუნქტის თანახმად: „თუ საკონსტიტუციო სასამართლო განმწესრიგებელ სხდომაზე დაადგენს, რომ სადავო ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე არაკონსტიტუციურად ცნო ... მას გამოაქვს განჩინება საქმის არსებითად განსახილველად მიუღებლობისა და სადავო აქტის ან მისი ნაწილის ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ“.

2.2. საკონსტიტუციო სასამართლოს თვითშეზღუდვა საკუთარი გადაწყვეტილებებით

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების საბოლოობისა და სავალდებულო ძალის უზრუნველყოფისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს მისივე გადაწყვეტილებებით თვითშეზღუდვის საკითხს.

ბუნებრივია, ამ შემთხვევაშიც მოქმედებს ზოგადი წესი – ვინაიდან საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა, ის ასეთი ძალის მქონე, პირველ რიგში, თავად საკონსტიტუციო სასამართლოსთვისაა.

მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონკრეტულ საქმეზე მიღებული საბოლოო გადაწყვეტილება არის სწორი, რაც, მთელ რიგ სხვა საფუძვლებთან ერთად, წარმოშობს ვალდებულებას, რომ ასეთი პოზიცია სასამართლოს მიერ მომავალში არ იყოს გადახედილი. ამიტომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები შებოჭილი არიან როგორც კონსტიტუციით, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოს არსებული პრაქტიკით – როგორც კონკრეტულ საკითხებზე მიღებული საბოლოო და სწორი გადაწყვეტილებებით.

ბუნებრივია, ასეთივეა კანონმდებლობის პასუხი საკონსტიტუციო სასამართლოს მისივე გადაწყვეტილებით შებოჭვის თაობაზე. კერძოდ, „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად: „კონსტიტუციური სარჩელი ან კონსტიტუციური წარდგინება არსებითად განსახილველად არ მიიღება, თუ მასში მითითებული ყველა სადავო საკითხი უკვე გადაწყვეტილია საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ...“.

ეს ნორმა ადგენს ზოგად წესს როგორც პოტენციური მოსარჩელებისათვის, ისე თავად საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის. მოსარჩელებს ის მიუთითებს, რომ სასამართლოს მიერ უკვე განხილულ და გადაწყვეტილ საკითხებზე დავის განხილვა აღარ შედგება, სარჩელი აღარ იქნება მიღებული არსებითად განსახილველად ზუსტად იმიტომ, რომ სასამართლომ ამ საკითხზე უკვე მიიღო საბოლოო და შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილება. ამასთან, ეს ნორმა თავად სასამართლოს ბოჭავს მისივე გადაწყვეტილების სავალდებულო სამართლებრივი შედეგებით, რაც არა მხოლოდ სასამართლოს ავტორიტეტის საკითხს უკავშირდება, არამედ, იმავდროულად, სამართლებრივი უსაფრთხოების სტაბილურობას ემსახურება.

ამ თვალსაზრისით, ცალკე შეფასებას მოითხოვს „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 21¹ მუხლი, რომლის თანახმად: „1. თუ საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგია მიიჩნევს, რომ მისი პოზიცია, რომელიც გამომდინარეობს განსახილველი საქმიდან, განსხვავდება სასამართლოს მიერ ადრე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში (გადაწყვეტილებებში) გამოხატული სამართლებრივი პოზიციისგან ... იგი უფლებამოსილია საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის ნებისმიერ ეტაპზე დასაბუთებული განჩინებით საქმე განსახილველად გადასცეს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმს...“.

2.საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის საოქმო ჩანაწერი/განჩინება, გადაწყვეტილება ან დასკვნა, რომელიც განსხვავდება საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკისაგან, მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის სრული შემადგენლობის ნახევარზე მეტი“.

იმავდროულად, „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი ზოგადი წესიდან უშვებს გამონაკლისს და იძლევა შესაძლებლობას, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღოს სარჩელი არსებითად განსახილველად „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 21¹ მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.

ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებლის მიზანი არ არის, გადაწყვეტილებით უკმაყოფილო მხარეს მისცეს შესაძლებლობა, საკუთარი ეჭვები, გადაწყვეტილების მართებულობასთან დაკავშირებით, გადაამოწმოს მისი გასაჩივრების გზით. ეს ნორმა არ არის გამიზნული გასაჩივრებისა და გადასინჯვის მექანიზმის შემოღებაზე, რაც თავად გადაწყვეტილების სავალდებულობას საეჭვოს გახდიდა და, იმავდროულად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადააქცევდა ორ ინსტანციურ დაწესებულებად. მხარეებს აქვთ ვალდებულება, დაემორჩილონ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, როგორც საბოლოო გადაწყვეტილებას ამ საქმეზე და აღასრულონ ის.

ზემოაღნიშნული მექანიზმის დანიშნულება და საბოლოო მიზანი არის, პირველ რიგში, კონსტიტუციის დროში მოქნილობის (დროსთან ადეკვატურობის) უზრუნველყოფა, ადამიანის უფლებების რეალური, ეფექტური და გრძელვადიან პერსპექტივაში ქმედითი დაცვისთვის დამატებითი გარანტიის შექმნა, ქვეყნის სამართლის კონსტიტუციურ ღირებულებებთან ჰარმონიულად განვითარების ხელშეწყობა. არ შეიძლება საკონსტიტუციო სასამართლომ სამართლებრივი ურთიერთობები შეიყვანოს ჩიხში. ბუნებრივია, აქ არ იგულისხმება სასამართლოს გადაწყვეტილებების შესაბამისობაში მოყვანა შეცვლილ პოლიტიკურ რეალობასთან ან ახალ პოლიტიკურ გამოწვევებთან. სასამართლო, როგორც არაპოლიტიკური ორგანო, ვერ იქნება მგრძობიარე მსგავსი საკითხების და პროცესების მიმართ, პირიქით, ასეთ დროს ზუსტად სასამართლოა სტაბილურობის შენარჩუნების მნიშვნელოვანი ბერკეტი. აქ საუბარია ზოგადად სამართლის განვითარების საერთო გამოწვევების კვალდაკვალ, როგორც ქვეყნის კონსტიტუციის დინამიკურობის, ისე მისი მთავარი დამცველის – საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების ადეკვატურობის ხელშეწყობაზე, რაც, საბოლოო ჯამში, დადებითად უნდა აისახოს როგორც ადამიანის უფლებების, ისე ძირითადი კონსტიტუციური ღირებულებების ეფექტურ დაცვაზე.

იმავდროულად, მნიშვნელოვანია, არსებობდეს შესაბამისი ბერკეტები ამ საკანონმდებლო მექანიზმის სწორად და მიზნობრივად გამოყენების, განვითარების უზრუნველსაყოფად. ყურადღებას გავამახვილებთ ორ მნიშვნელოვან საკანონმდებლო გარანტიაზე:

ა) სასამართლომ უნდა მიიღოს დასაბუთებული განჩინება საქმის პლენუმისათვის გადასაცემად. ხაზგასასმელია ტერმინი „დასაბუთებული“, რაც ნიშნავს, რომ სასამართლოს შემადგენლობამ უნდა წარმოადგინოს საკუთარი არგუმენტები იმის თაობაზე, რომ სამართლის საკონსტიტუციო სასამართლოს ძველი პრაქტიკის იდენტურად განვითარება გარდაუვლად წარმოშობს პრობლემებს კონსტიტუციის ცალკეული ნორმების სრულყოფილი ინტერპრეტაციის, უფლებების ეფექტურად დაცვის თვალსაზრისით, რის გამოც, მისი პოზიცია განსხვავდება სასამართლოს მიერ ადრე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში მოყვანილი სამართლებრივი პოზიციისგან.

მაღალია მტკიცების ტვირთი იმ მოსამართლეებისთვის, რომლებიც არ ეთანხმებიან ძველ პრაქტიკას. ასეთ დროს მოსამართლე საკუთარ პოზიციას ვერ დააფუძნებს იმ მოთხოვნას ან არგუმენტს, რომ ადრე მიღებულ გადაწყვეტილებაში მოყვანილი მოტივაცია არასაკმარისია, არაღამაჯერებელი ან ბუნდოვანი, ან რომ ის უბრალოდ სხვანაირად დაწერდა გადაწყვეტილებას. ძალიან ცხადი, აშკარა და თვალსაჩინო უნდა იყოს, რომ სამართლის ძველი პრაქ-

ტიკის შესაბამისად განვითარება გარდაუვლად წარმოშობს პრობლემებს კონსტიტუციის ინტერპრეტაციის, უფლებების ეფექტურად დაცვის თვალსაზრისით, გამოიწვევს სამართლის არასამართლიანი განვითარების რისკებს. თუ ასეთი პრობლემები საკმარისად ხელშესახებია, მოსამართლეთა მცდელობა ამ პრობლემების მოგვარების თაობაზე პატივისცემას და ყურადღებას იმსახურებს.

მაშასადამე, ერთი მხრივ, ეს საკანონმდებლო რეგულაცია არ უნდა გადაიქცეს მოსამართლეთა კვალიფიკაციის კონკურენციის წყაროდ, რადგან ასეთი მიდგომა დაანგრევს სამართლის სისტემას. თუმცა, მეორე მხრივ, მოსამართლეთა ზუტად განჭვრეტილ პრობლემაზე არ უნდა დავხუჭოთ თვალი, თუკი არსებული (აღრე მიღებული) გადაწყვეტილების საპირწონეს წარმოადგენს ადამიანის უფლებების უფრო ეფექტურად დაცვის შესაძლებლობა.

ბ) ასეთ საქმეებს განიხილავს პლენუმი – ანუ სასამართლო სრული შემადგენლობით, რაც ნიშნავს, რომ განხილვაში მონაწილეობს მეტი ინტელექტუალური რესურსი, არსებობს მეტი დისკუსიის, კამათის, მსჯელობის, განსხვავებული მოსაზრებების მოსმენის, შეპირისპირებისა თუ შეჯერების შესაძლებლობა. ეს კი თავისთავად წარმოადგენს მეტ გარანტიას, რომ სასამართლო მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიღებს არსებულისაგან განსხვავებულ გადაწყვეტილებას, თუ ეს ნამდვილად ემსახურება ზემოთ დასახელებულ მიზნებს.

თუმცა, საბოლოო ჯამში, უნდა აღინიშნოს, რომ ძირითადად ამ ნორმის ეფექტურობა და მიზანმიმართული ქმედითობა, დამოკიდებულია თავად მისი გამოყენების პრაქტიკაზე. ამიტომ ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს მოსამართლეთა მიერ მის ფრთხილ, გონივრულ, მოზომილ გამოყენებას. საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა შეძლოს მისი გადაწყვეტილებების ეფექტურობის, ქმედითობისა და სიცოცხლისუნარიანობის უზრუნველყოფა, ამასთან, მათი (გადაწყვეტილებების) წონისა და მნიშვნელობის შენარჩუნება, დაცვა.

2.3. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 21¹ მუხლის პრაქტიკული შედეგები

მნიშვნელოვანია, რომ ამ ნორმამ პოზიტიური შედეგები საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში უკვე გამოიწვია. კერძოდ:

1) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2002 წლის 5 ნოემბრის N2/2/180-183 გადაწყვეტილებაში საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და ზაალ-ტყეშელაშვილი, ნინო ტყეშელაშვილი, მაია შარიქაძე, ნინო ბასიშვილი, ვერა ბასიშვილი და ლელა გურაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელეთა მოთხოვნა და კონსტიტუციურად ცნო „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტი, რომლის თანახმად, „აკრძალულია შეკრების ან მანიფესტაციის ჩატარება: საქართველოს პარლამენტის შენობაში, საქართველოს პრეზიდენტის რეზიდენციაში, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სასამართლოების, პროკურატურის, პოლიციის, სასჯელთა აღსრულების ორგანოების შენობებში, სამხედრო ნაწილებსა და ობიექტებში, რკინიგზის სად-

გურებში, აეროპორტებში, საავადმყოფოებში, დიპლომატიურ დაწესებულებებში და მათგან ოცი მეტრის რადიუსში მდებარე ტერიტორიაზე, აგრეთვე სამთავრობო დაწესებულებების, ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების, შრომის უსაფრთხოების სპეციალური რეჟიმის ან შეიარაღებული დაცვის მქონე საწარმოების, დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების შენობებში; დაუშვებელია ამ ობიექტების შესასვლელების სრული ბლოკირება“.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმაში ჩამოთვლილი იყო ზუსტად ის ადგილები, სადაც შეკრების ან მანიფესტაციის ჩატარება ხელს შეუშლიდა აღნიშნული „ობიექტების დანიშნულებისამებრ სრულფასოვნად ფუნქციონირებას“, რაც, თავის მხრივ, საზიანო იქნებოდა საჯარო უსაფრთხოების და წესრიგის დაცვისთვის.

2010 წელს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიმართეს რიგმა პოლიტიკურმა პარტიებმა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციამ, საქართველოს სახალხო დამცველმა და „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“ საქართველოს კანონის არაერთ ნორმასთან ერთად, კვლავ გაასაჩივრეს მე-9 მუხლი, რომლის შინაარსი არსებითად იგივე იყო იმ ნორმისა, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლომ ერთხელ უკვე კონსტიტუციურად ცნო. ამასთან, მოსარჩელები ითხოვდნენ მხოლოდ დასახელებული დაწესებულებებიდან 20 მეტრის რადიუსში მდებარე ტერიტორიაზე შეკრებებისა და მანიფესტაციების ჩატარების აკრძალვის არაკონსტიტუციურად ცნობას.

სასამართლომ 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილებაში საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოძრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, ეს ნორმა არაკონსტიტუციურად ცნო შემდეგ გარემოებათა გამო:

ა) საკონსტიტუციო სასამართლომ განსაკუთრებით ყურადღება გაამახვილა შეკრების თავისუფლების მნიშვნელობაზე დემოკრატიულ საზოგადოებაში. სასამართლომ მიუთითა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 25-ე მუხლით დაცული უფლება შეკრების (მანიფესტაციის) ჩატარების მიზნით კონკრეტული ადგილის არჩევის თავისუფლებასაც მოიცავს და ამ უფლების შეზღუდვა მხოლოდ ლეგიტიმური მიზნის არსებობის და მიზნის თანაზომადი საშუალების გამოყენების შემთხვევაში არის გამართლებული. სასამართლომ, ერთი მხრივ, აღნიშნა, რომ „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის საქმის განხილვის დროისთვის მოქმედი რედაქცია ჩამოთვლიდა დაწესებულებებს, რომლებიც მნიშვნელოვან სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივ ფუნქციებს ასრულებენ, მათი ეფექტური საქმიანობის უზრუნველყოფა სახელმწიფოსა და საზოგადოებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია და, ამდენად, უფლების შეზღუდვის კონსტიტუციით გათვალისწინებულ ლეგიტიმურ მიზნებს წარმოადგენს. ამ მხრივ, სასამართლომ სრულად გაიზიარა 2002 წლის 5 ნოემბრის გადაწყვეტილებაში მოყვანილი პოზიცია. თუმცა, იმავდროულად, სასამართლომ მიუთითა, რომ „მსგავსი შეზღუდვის არსებობა ზოგიერთ დაწესებულებასთან, მისი კომპეტენციისა და საქმიანობის სპეციფიკურობის გათვალისწინებით, შეიძლება გამართლებული იყოს, ზოგიერთთან კი არა. შეკრების (მანიფესტაციის) ჩატარებაზე დადგენილი ტერიტო-

რიული შეზღუდვის კონსტიტუციასთან შესაბამისობა, კონკრეტული ვითარების და დაწესებულების ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით, მისი ფუნქციური დანიშნულებისა და მის სიახლოვეს შეკრების (მანიფესტაციის) ჩატარებით გამოწვეული საფრთხის შეფასების საფუძველზე განისაზღვრება¹. მოცემულ შემთხვევაში კი კანონით გათვალისწინებული დაწესებულებების განსხვავებულობის მიუხედავად, კანონმდებელმა ერთგვაროვანი მიდგომა, ყველა დაწესებულებასთან მიმართებით იდენტური შეზღუდვა დაადგინა ბლანკეტური ნორმით. ამასთან, სადავო ნორმა იმ შემთხვევებშიც მოქმედებდა, როდესაც შეკრება (მანიფესტაცია) ადმინისტრაციული ორგანოების და საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი დაწესებულებების გამართულ ფუნქციონირებას საფრთხეს არ უქმნიდა.

ბ) სასამართლომ ასეთი ბლანკეტური აკრძალვის არაკონსტიტუციურობის საფუძველად ის გარემოებაც მიიჩნია, რომ სადავო ნორმებით დადგენილი შეზღუდვის პირობებში, ქალაქებისა და დასახლებული პუნქტების ლანდშაფტის, ადმინისტრაციული ორგანოებისა და დაწესებულებების ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით, შეკრებისა და მანიფესტაციის უფლების რეალიზება, ზოგიერთ შემთხვევაში, პრაქტიკულად შეუძლებელი იქნებოდა. რადგან დაწესებულებები ერთმანეთთან ისე მჭიდროდ შეიძლება იყვნენ განლაგებული, რომ მათი შესასვლელიდან ოცი მეტრის რადიუსები ერთმანეთს კვეთდეს. ეს იმ პირობებში, როცა კანონით ასევე აკრძალულია ტრანსპორტის სავალი ნაწილის დაკავება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ამას შეკრებაში ან მანიფესტაციაში მონაწილეთა რაოდენობა მოითხოვს (ნიშნდობლივია, რომ ეს უკანასკნელი აკრძალვა 2002 წელს ზემოაღნიშნული საქმის განხილვისას არ არსებობდა). „ყოველივე ეს მნიშვნელოვნად ამცირებს შეკრების უფლების განხორციელებისათვის ნებადართულ საჯარო სივრცეს, რიგ შემთხვევებში კი საერთოდ გამორიცხავს შეკრების (მანიფესტაციის) ჩატარების შესაძლებლობას. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სადავო ნორმა იმაზე მეტად ზღუდავს ადამიანის უფლებას, ვიდრე ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად არის საჭირო“².

მაშასადამე, საკონსტიტუციო სასამართლომ, ერთი მხრივ, გაიზიარა 2002 წლის 5 ნოემბრის N2/2/180-183 გადაწყვეტილების პოზიცია, რომ არსებობს ლეგიტიმური მიზნები, რომელთა დასაცავად შეკრების თავისუფლების ასეთი შეზღუდვა ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება აუცილებელიც იყოს. სასამართლომ უფლების დასაშვები შეზღუდვის მაგალითებიც დაასახელა: „ზემოაღნიშნული არ გამორიცხავს კანონმდებლის უფლებამოსილებას, დაწესებულების გამართული ფუნქციონირების უზრუნველყოფის მიზნით, მისი ფუნქციური დანიშნულების, სპეციფიკის ან/და ადგილმდებარეობის გათვალისწინებით განსაზღვროს შეკრების (მანიფესტაციის) ჩატარების შესაფერისი ადგილი ისე, რომ კონსტიტუციური უფლების არსი არ

¹ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება N2/482,483,487,502 საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

² საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება N2/482,483,487,502 საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

იყოს უგულვებელყოფილი. კანონმდებელი ასევე უფლებამოსილია, დააწესოს შეზღუდვები გამონაკლის თავისუფლების, შეკრებისა და მანიფესტაციის უფლების განხორციელებაზე ისეთ შენობებთან ან ტერიტორიაზე, რომელიც დაცვის და უსაფრთხოების განსაკუთრებულ ზომებს საჭიროებს. გამონაკლის შემთხვევაში, შეზღუდვის არსებობა შეიძლება გამართლებული იყოს მაშინაც, თუ შეზღუდვა მანიფესტაციისა და შეკრების ჩატარებას კონკრეტულ ტერიტორიაზე პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის... ხელისუფლების დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლები განსაკუთრებულად ფართოა, როდესაც უფლებაში ჩარევა უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის ერთადერთი საშუალებაა. ამ მიზნით ზოგიერთი ტიპის დაწესებულების სიახლოვეს ბლანკეტური აკრძალვის დადგენა გამართლებული შეიძლება იყოს. ასე მაგალითად, გარკვეული რადიუსით შეკრებებისა და მანიფესტაციის ჩატარებაზე შეზღუდვის დაწესება სადავო ნორმაში ჩამოთვლილ ზოგიერთ ისეთ დაწესებულებასთან, როგორცაა სამხედრო ნაწილი, პოლიციის წინასწარი დაკავების საკნები ან პენიტენციალური დაწესებულება, შესაძლოა გამართლებული იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ ის შეკრებისა და მანიფესტაციის ჩატარებას პროტესტის ადრესატთან ფაქტობრივად შეუძლებელს გახდის³.

თუმცა, იმავდროულად, საკონსტიტუციო სასამართლომ არაორაზროვნად მიუთითა, რომ შეკრების თავისუფლებაში ჩარევის გამართლება შესაძლებელი იქნება ყოველი კონკრეტული საქმის ინდივიდუალური შესწავლის შედეგად: მხოლოდ რეალური საჭიროების არსებობისას – როდესაც დასახელებულ საჯარო ინტერესებს მართლაც უშუალო საფრთხე ემუქრება და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ მიზნების მისაღწევად გამოყენებული იქნება უფლებაში ჩარევის თანაზომადი, პროპორციული საშუალება.

2) საკონსტიტუციო სასამართლოს 2002 წლის 5 ნოემბრის N2/2/180-183 გადაწყვეტილებაში „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლზე მსჯელობისას მოუხდა ამავე კანონის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის შეფასებაც. ეს ნორმა შეკრებებსა და მანიფესტაციებზე კრძალავს ისეთ მოწოდებებს, როგორებიცაა: საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა და ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა ან ისეთი მოწოდება, რომელიც წარმოადგენს ომისა და ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს.

სასამართლომ ამ საკითხთან მიმართებით აღნიშნა, რომ „დასახელებული პუნქტი არ კრძალავს სიტყვის თავისუფლებას, აკრძალვა ეხება მხოლოდ ზემოთქმული სახის მოწოდებებს, რომლებსაც კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი აქვთ. მსგავსი სახის მოწოდებები დასჯადია სისხლის სამართლის კანონმდებლობითაც (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის

³ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება N2/482,483,487,502 საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“. 3.59.

317-ე მუხლი)⁴. საკონსტიტუციო სასამართლომ ზოგადად მსგავსი ტიპის მოწოდებები საერთოდ არ მიიჩნია სიტყვის თავისუფლებით დაცულ სიკეთედ.

2011 წლის 18 აპრილის N2/482,483,487,502 გადაწყვეტილებაში სასამართლო კვლავ მიუბრუნდა ამავე საკითხს და მას უშუალოდ მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტზე მოუწია მსჯელობა. მართალია, სასამართლომ ეს ნორმა კონსტიტუციურად მიიჩნია, მაგრამ, იმავდროულად, მნიშვნელოვანი განმარტებები გააკეთა შეკრების თავისუფლებისა და სიტყვის თავისუფლების სასარგებლოდ. კერძოდ: საკონსტიტუციო სასამართლომ, ამ საკითხზე მიღებული წინამორბედი გადაწყვეტილებისაგან განსხვავებით, მსგავსი ტიპის მოწოდებები სიტყვის თავისუფლებით დაცული სფეროდან არ გაიყვანა და მსჯელობა ამ შემთხვევაში ძირითადად დააფუძნა ბლანკეტური, ზოგადი აკრძალვების შემოღების უსამართლო ბუნებაზე.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ კონსტიტუციით დაცულია კრიტიკული აზრი, მათ შორის ისეთიც, რომელსაც საზოგადოების ნაწილი შეიძლება ზედმეტად მკაცრად ან არაადეკვატურად აღიქვამდეს. ამასთან, მიუთითა, რომ „ხელისუფლების მიმართ გამოთქმული კრიტიკა, მათ შორის, ზოგადად ხელისუფლების, მისი კონკრეტული წევრის ან მმართველობის ფორმის შეცვლის მოთხოვნა ვერ გახდება გამონატვის თავისუფლების, შეკრებისა და მანიფესტაციის უფლების შეზღუდვის საფუძველი. საპროტესტო აქციას, რომელზეც ხელისუფლებისადმი კრიტიკულად განწყობილი ხალხი იყრის თავს, ახასიათებს ხელისუფლების შეცვლის ან მის გადადგომასთან დაკავშირებული მოწოდებები“⁵. „მოქალაქეებს კონსტიტუციით აქვთ გარანტირებული უფლება, შეიკრიბნენ და გამონატონ საკუთარი ნება, დამოკიდებულება ხელისუფლების მიმართ, რაც, თავის მხრივ, შეიძლება გავლენას ახდენდეს მიმდინარე პოლიტიკურ თუ საზოგადოებრივ პროცესებზე, იწვევდეს მთავრობის ან მისი წევრის გადადგომას, პოლიტიკური წყობილების ან მმართველობის ფორმის შეცვლას. არსებითად არასწორია დემოკრატიული საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი ასეთი პროცესის „ხელისუფლების დამხობასთან“ გაიგივება, მასთან გათანაბრება“⁶.

საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ განცხადება, რომელიც ძალადობრივი ან/და დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენისკენ მოუწოდებს, ყველა შემთხვევაში არ უნდა იწვევდეს პასუხისმგებლობას. „მნიშვნელოვანია რომ კანონი, ისევე როგორც მისი გამოყენების პრაქტიკა, განასხვავებდეს გამონატყვამებს, რომლებიც, ერთი მხრივ, შესაძლოა ძალადობის ენას შეიცავდეს, მაგრამ, ამავე დროს, უვნებელია და პოლიტიკური, სოციალური თუ

⁴ 2002 წლის 5 ნოემბრის N2/2/180-183 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და ზაალ ტყეშელაშვილი, ნინო ტყეშელაშვილი, მაია შარიქაძე, ნინო ბასიშვილი, ვერა ბასიშვილი და ლელა გურაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.“

⁵ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება N2/482,483,487,502 საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁶ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება N2/482,483,487,502 საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები – ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები – დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

სამეცნიერო დისკურსის ნაწილს წარმოადგენს, ხოლო, მეორე მხრივ, მოწოდებას, როდესაც მის ავტორს გააზრებული აქვს მოწოდების სავარაუდო შედეგი და მიზნად ისახავს ამ შედეგის დადგომას... ფორმალურად ძალადობისკენ მოწოდების შემცველი გამონათქვამები ან ისეთი გამონათქვამები, რომლებიც ერთეულ, იზოლირებულ შემთხვევას წარმოადგენს, ყველა შემთხვევაში არ ქმნის ძალადობის განხორციელების რეალურ საფრთხეს. ამავე დროს, საფრთხის რეალურობის განსაზღვრისათვის უნდა შეფასდეს ის, თუ რა კონტექსტში და რა ვითარებაში არის წარმოთქმული ასეთი მოწოდება. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, უფლებამოსილმა ორგანომ (პირმა) უნდა შეაფასოს, წარმოადგენს თუ არა განცხადება დამნობისკენ, ძალადობით ხელისუფლების შეცვლისკენ მოწოდებას და არის თუ არა ძალადობის საფრთხე. სახელმწიფო უფლებამოსილია, ჩაერიოს და შეწყვიტოს შეკრება (მანიფესტაცია) მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოწოდება ორივე კრიტერიუმს აკმაყოფილებს. ნორმა კონსტიტუციის შეუსაბამო იქნება, თუ ის გამონახტვის თავისუფლების შეზღუდვას შესაძლებელს ხდის ზემოაღნიშნული კრიტერიუმების გაუთვალისწინებლად⁷.

სასამართლომ ნორმის სისტემური განმარტების გზით დაადგინა, რომ „ამგვარი კრიტიკული განცხადებები არ წარმოადგენს სადავო ნორმის რეგულირების სფეროს. სადავო ნორმის რეგულირების სფეროს არც ის გამონათქვამები განეკუთვნება, რომლებიც ფორმალურად „დამნობისკენ მოწოდების“ სიტყვებს შეიცავენ, მაგრამ კონტექსტი, რომელშიც ეს სიტყვები იქნა წარმოთქმული, მათი ნამდვილი არსი და მიზანმიმართულება არ იძლევა კანონის დარღვევის დადგენის საფუძველს ... სადავო ნორმით დაწესებული აკრძალვა უკავშირდება მოწოდებას, რომელიც გულისხმობს დანაშაულებრივი ქმედების სისრულეში მოყვანის სურვილს. მოწოდება, რომელიც ასეთი განზრახვის გარეშეა გაკეთებული, სადავო ნორმის რეგულირების სფეროს არ განეკუთვნება“⁸.

3. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების სამართლებრივი შედეგების ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული აქტუალური საკითხები

3.1. გადაწყვეტილების ძალაში შესვლა და მისი პრაქტიკული შედეგები

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მნიშვნელობა, ბუნებრივია, მთლიანად დაკავშირებულია იმ სამართლებრივ შედეგებთან, რომელთა გამოწვევაც მას შეუძლია. ამიტომ საინტერესოა საკითხი, როდის, რა ეტაპიდან ხდება გადაწყვეტილების შედეგები ხელშესახები.

⁷ იქვე.

⁸ იქვე.

ლოგიკურია, რომ ცვლილებების მოლოდინი ობიექტურად დაკავშირებულია გადაწყვეტილებებთან, რომლებითაც კონკრეტული სარჩელები კმაყოფილდება. ამიტომაცაა, რომ კანონმდებელიც ზუსტად ასეთი გადაწყვეტილებების სამართლებრივი შედეგების საკანონმდებლო რეგლამენტირებას ახდენს⁹.

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად: „... არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან“. ეს ნორმა გვაწვდის ინფორმაციას: ა) გადაწყვეტილების უშუალო სამართლებრივი შედეგის და ბ) ასეთი შედეგის დადგომის დროის თაობაზე.

გადაწყვეტილების უშუალო სამართლებრივი შედეგი არის არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა და ამ გზით კონსტიტუციის/ადამიანის უფლებების შემდგომი დარღვევების თავიდან აცილება ან/და დარღვეული უფლების აღდგენისა და დაცვის შესაძლებლობის გაჩენა. თუმცა, იმავდროულად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ამ შედეგების დროულ და ეფექტურ ხელმისაწვდომობას, რადგან საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას აზრი არ ექნება, თუ ის ვერ გამოიწვევს იმ დადებით შედეგებს, რისთვისაც იქნა მიღებული. ამიტომ, სულ მცირე, აუცილებელია შესაბამისი საკანონმდებლო გარანტიები, რომლებიც უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების შედეგების გონივრულ დროში დადგომას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების უშუალო, პირველადი სამართლებრივი შედეგი – არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვა, როგორც უკვე აღინიშნა, დაკავშირებულია გადაწყვეტილების გამოქვეყნებასთან¹⁰.

თუ რა ითვლება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებად, ამაზე პასუხს „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 33-ე მუხლის პირველი პუნქტი იძლევა, რომლის თანახმად: „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება ძალაში შედის სხდომაზე მისი საჯაროდ გამოცხადების მომენტიდან და 15 დღეში ქვეყნდება „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში“. საქმის ზეპირი მოსმენის გარეშე გადაწყვეტის შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების მიერ გადაწყვეტილების ხელმოწერიდან 15 დღეში იგი ქვეყნდება „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში“ და ძალაში შედის გამოქვეყნებისთანავე“.

მაშასადამე, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებად ითვლება მისი გამოქვეყნება „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში“, რაც უზრუნველყოფილი უნდა იყოს 15 დღის ვადაში: ა) საქმის ზეპირი მოსმენით გადაწყვეტის შემთხვევაში 15 დღიანი ვადა აითვლება გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის (სხდომაზე საჯაროდ გამოცხადების)

⁹ თუმცა პრაქტიკამ თვალსაჩინო გახადა ისეთი გადაწყვეტილებების სამართლებრივი შედეგების საკანონმდებლო რეგულირების აუცილებლობაც, რომლებითაც სარჩელები არ კმაყოფილდება, რაც ნიშნავს, რომ სადავო ნორმა კონსტიტუციურად ცხადდება და იურიდიულ ძალას ინარჩუნებს. ეს საკითხი არაერთ პრაქტიკულ პრობლემას აერთიანებს და ცალკე განხილვას მოითხოვს, ამიტომ წინამდებარე სტატია მის ანალიზს არ დაეთმობა.

¹⁰ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტი; „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

მომენტიდან; ბ) საქმის ზეპირი მოსმენის გარეშე გადაწყვეტის შემთხვევაში – საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების მიერ გადაწყვეტილების ხელმოწერის დღიდან.

ყურადსაღებია, რომ გამოქვეყნების ეტაპს უკავშირდება გადაწყვეტილების აღსრულების ვალდებულებაც. კერძოდ, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად: „საკონსტიტუციო სასამართლოს აქტი, მისი გამოქვეყნების შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს, თუ ამ აქტით სხვა ვადა არ არის დადგენილი“. ეს ნორმა, ერთი მხრივ, ადგენს გადაწყვეტილების დაუყოვნებელი აღსრულების ვალდებულებას, თუმცა, მეორე მხრივ, ის ამ ვალდებულების გაჩენის ათვისის წერტილად მიიჩნევს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებას და, შესაბამისად, არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვას (თუ თავად გადაწყვეტილებით არ იქნება დადგენილი მისივე აღსრულების განსხვავებული ვადა).

მაშასადამე, კანონმდებლობა, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების როგორც პირველად სამართლებრივ შედეგს – არაკონსტიტუციური ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვას, ისე მისი აღსრულების ვალდებულებას უკავშირებს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებას. ასეთ ფონზე, საინტერესოა, რა სამართლებრივ შედეგებს უკავშირებს კანონმდებელი გადაწყვეტილების ძალაში შესვლას.

ზოგადად, გადაწყვეტილების ძალაში შესვლისთვის, მისი მხოლოდ ხელმოწერის და, შესაბამისად, მიღების ფაქტი არ არის საკმარისი. ამისთვის აუცილებელია, ის გახდეს საჯარო, ხელმისაწვდომი, რათა შესაბამისი პირებისათვის ცნობილი და გასაგები გახდეს გადაწყვეტილებით განპირობებული მათი უფლებები და ვალდებულებები, რაც აუცილებელია გადაწყვეტილების აღსრულებისა და ქმედითობისათვის. ამიტომ ზეპირი მოსმენით გადაწყვეტილების მიღებისას ის ძალაში შედის სხდომაზე მისი საჯაროდ გამოცხადების მომენტიდან, რაც პრაქტიკულად მისი ხელმოწერის (მიღების) თანადროული ეტაპია¹¹, ხოლო ზეპირი მოსმენის გარეშე გადაწყვეტილების მიღებისას – მისი გამოქვეყნების მომენტიდან, ანუ ხელმოწერიდან 15 დღის ვადაში. განსხვავებული წესი ზეპირი მოსმენის გარეშე მიღებული გადაწყვეტილების ძალაში შესვლისთვის დაკავშირებულია იმასთან, რომ კანონმდებლობა¹² უშვებს შესაძლებლობას, ასეთი გადაწყვეტილება სხდომათა დარბაზში არ გამოცხადდეს. ამ შემთხვევაში გადაწყვეტილების განსაჯაროების კანონით გათვალისწინებულ ფორმად მისი გამოქვეყნება რჩება.

როგორც დავინახეთ, არაკონსტიტუციური ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა ყოველთვის არ არის გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის თანადროული პროცესი. ეს პროცესები თანადროული ხდება მხოლოდ ზეპირი მოსმენის გარეშე საქმის გადაწყვეტისას, ვინაიდან ასეთი გადაწყვეტილების ძალაში შესვლაც და არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვაც გადაწყვეტილების გამოქვეყნებას უკავშირდება.

¹¹ „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 29-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

¹² „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 29-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ კონსტიტუციური სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების პირველადი პრაქტიკული იურიდიული შედეგი სხვა არაფერია, თუ არა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა (და შემდგომში ამით გამოწვეული სამართლებრივი შედეგები), მაშინ ზეპირი მოსმენით საქმის განხილვის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილების გამოცხადებიდან გამოქვეყნებამდე პერიოდში (მაქსიმუმ 15 დღე, ვიდრე არაკონსტიტუციური ნორმატიული აქტი იურიდიულ ძალას დაკარგავს) გაუგებარია, პრაქტიკულად რა შედეგები შეიძლება დააყენოს (გამოიწვიოს) გადაწყვეტილების ძალაში შესვლამ? მით უფრო, რომ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გადაწყვეტილების აღსრულების ვალდებულების გაჩენაც მის გამოქვეყნებასთან არის დაკავშირებული და არა გამოცხადებასთან, შესაბამისად, ძალაში შესვლასთან.

მაშასადამე, ამ შემთხვევაში კანონმდებლობა თავად გამორიცხავს გადაწყვეტილების რაიმე შედეგების გამოწვევის შესაძლებლობას მისი ძალაში შესვლის მომენტიდან, რაც თავისთავად გაუგებარს ხდის გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის მნიშვნელობას. მაშინ, როდესაც კანონზომიერია დაინტერესებული პირების მოლოდინი და მოთხოვნა, რომ გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის შემდეგ მათი კონსტიტუციური უფლებები აღარ დაირღვეს არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმით.

ზეპირი მოსმენის გარეშე საქმის განხილვის შედეგად გადაწყვეტილების მიღებისას კი, როგორც უკვე აღვნიშნა, ის ძალაში შედის გამოქვეყნებისთანავე, ამავე მომენტიდან კარგავს ძალას არაკონსტიტუციური ნორმა და ამავე მომენტიდან ჩნდება გადაწყვეტილების აღსრულების ვალდებულება. აქვე უნდა აღვნიშნოს ერთი გარემოება – მართალია, მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, ზეპირი მოსმენის გარეშე საქმის განხილვისას გადაწყვეტილება შეიძლება არ გამოცხადდეს სხდომათა დარბაზში¹³, მაგრამ ეს არ გამორიცხავს სხდომათა დარბაზში გადაწყვეტილების გამოცხადების ზოგადი წესის გამოყენების შესაძლებლობას. თუმცა ასეთ შემთხვევაშიც, ზეპირი მოსმენის გარეშე მიღებული გადაწყვეტილება, ზეპირი მოსმენით მიღებული გადაწყვეტილებისაგან განსხვავებით, ძალაში შედის გამოქვეყნების და არა სხდომათა დარბაზში გამოცხადების მომენტიდან.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ სამართლებრივად ლოგიკური იქნება, თუ ზეპირი მოსმენით მიღებული გადაწყვეტილების ძალაში შესვლაც (ზეპირი მოსმენის გარეშე მიღებული გადაწყვეტილების მსგავსად) დაუკავშირდება მის გამოქვეყნებას და არა სხდომაზე გამოცხადებას, რადგან კანონმდებლობის მიხედვით, გადაწყვეტილებას სამართლებრივი შედეგების გამოწვევა ზუსტად გამოქვეყნების ეტაპიდან შეუძლია. კერძოდ, კონსტიტუციის მიხედვით, ზუსტად გამოქვეყნების მომენტიდან კარგავს არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმა იურიდიულ ძალას და კანონმდებლობის მიხედვით, ამავე დროიდან ჩნდება გადაწყვეტილების აღსრულების ვალდებულება.

ამასთან, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გადაწყვეტილების გამოქვეყნებისთვის დადგენილი ვადის შემცირებაც, რადგან მაქსიმალურად შემჭიდროვდეს ვადა გადაწყვეტილების გამოცხადებიდან ძალაში შესვლამდე.

¹³ „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 29-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

ამ თვალსაზრისით, ყურადსაღებია შემდეგი გარემოებაც: ვინაიდან იურიდიული ძალის დაკარგვამდე ნორმატიული აქტი მოქმედებს, გამოდის, რომ 15 დღის განმავლობაში (გადაწყვეტილების გამოცხადებიდან/ხელმოწერიდან გამოქვეყნებამდე) არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი იურიდიულ ძალას ინარჩუნებს, რაც ნიშნავს, რომ უნარიანია გამოიწვიოს არაკონსტიტუციური შედეგები. ბუნებრივია, ივარაუდება, რომ სამართალშემფარდებელმა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმა აღარ უნდა გამოიყენოს და გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს უშუალოდ კონსტიტუციაზე დაყრდნობით. თუმცა გადაწყვეტილების გამოქვეყნებამდე სამართალშემფარდებლისთვის შესაძლოა არც იყოს ცნობილი გადაწყვეტილების თაობაზე, რადგან გამოქვეყნებამდე გადაწყვეტილების ასლები ეგზავნებათ მხოლოდ „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 33-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტებით გათვალისწინებულ სახელმწიფო ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს. ზუსტად გამოქვეყნება არის დაინტერესებული პირებისათვის გადაწყვეტილების გაცნობისა და ხელმისაწვდომობის ოფიციალური შესაძლებლობა. გარდა ამისა, ცალკეულ შემთხვევაში, სამართალშემფარდებელს შესაძლოა პირდაპირი მოქმედების განმსაზღვრელი ნორმა უშუალოდ კონსტიტუციაში არ ჰქონდეს. ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ, სპეციალური, კონსტიტუციის შესაბამისი რეგულაციის შემოღების აუცილებლობის შემთხვევაში (ასეთი რეგულაციის არარსებობისას), სამართალშემფარდებელი თავად ვერ გადაწყვეტს, როგორი იქნება კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობის კონსტიტუციის შესაბამისი მოწესრიგება. ერთი მხრივ, მას არა აქვს ამის კომპეტენცია, მეორე მხრივ, კონკრეტული ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმის არარსებობის შემთხვევაში, სხვადასხვა სამართალშემფარდებელმა შესაძლოა ერთმანეთისგან განსხვავებული გზა მიიჩნოს სწორად, რაც ასევე სახიფათოა სამართლებრივი უსაფრთხოების თვალსაზრისით და არაერთ სამართლებრივ პრობლემას წარმოშობს.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გადაწყვეტილების გამოქვეყნებისთვის უფრო ხანმოკლე ვადის დაწესება, რათა მინიმუმამდე შემცირდეს არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის გამოყენების ალბათობა მისი იურიდიული ძალის დაკარგვამდე. თუმცა, ცალკეულ შემთხვევაში, არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის (ნორმის) იურიდიული ძალის დაკარგვაც შესაძლოა არ იყოს საკმარისი გარანტია უფლების შემდგომი დარღვევის თავიდან აცილებისათვის. მომდევნო თავში ერთ-ერთ ასეთ პრობლემაზე გავამახვილებთ ყურადღებას.

3.2. შეიძლება თუ არა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის შემდგომი გამოყენება?

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკამ გამოავლინა და აქტუალური გახადა შემდეგი პრობლემის საკანონმდებლო მოწესრიგების აუცილებლობა – საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვიდან პარლამენტის (ნორმატიული აქტის მიმღები სხვა ორგანოს, თანამდებობის პირის) მიერ ახალი, კონსტიტუციის შესაბამისი რეგულაციის მიღებამდე, როგორ, რა სამართლებრივ ბაზაზე დაყრდნობით უნდა განვითარდეს შესაბამისი სამართლებრივი ურთიერთობები.

ხშირ შემთხვევაში, ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ, ახალი, კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმის მიღება საჭირო არ არის, რადგან არაკონსტიტუციური ნორმის ძალის დაკარგვა საკმარისია უფლებების შემდგომი დარღვევის თავიდან ასაცილებლად (მაგ., ასეთი შედეგები გამოიწვია საკონსტიტუციო სასამართლოს შემდეგმა გადაწყვეტილებებმა: 2007 წლის 26 დეკემბრის გადაწყვეტილება N1/3/407 საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე – ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება N466 საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ და სხვა).

ცალკეულ შემთხვევაში, სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ საჭიროა ახალი ნორმის (ნორმების) მიღება, რომელიც კონკრეტულ სამართლებრივ ურთიერთობას კონსტიტუციის შესაბამისად მოაწესრიგებს ან დამატებითი საკანონმდებლო რეგულირებების შემოღება, რომელთა გარეშეც ეს ურთიერთობა კონსტიტუციური უფლების დარღვევის რისკის გარეშე ვერ შედგება (განვითარდება), რადგან, ერთი მხრივ, კონსტიტუციის ტექსტი არ შეიცავს საკმარისად კონკრეტულ ნორმას, უშუალოდ მასზე დაყრდნობით სამართლებრივი ურთიერთობების განვითარებისათვის და მეორე მხრივ, მოქმედ კანონმდებლობაშიც არ არის პასუხი ამ ურთიერთობების სამართლებრივ მოწესრიგებაზე. ასეთ დროს, როგორ უნდა შედგეს და განვითარდეს კონკრეტული ურთიერთობები შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე? მით უფრო, თუ ამ ურთიერთობის განუხორციელებლობამ (სამართლებრივი ურთიერთობების ვერდამყარებამ), ცალკეულ შემთხვევაში, შესაძლოა ასევე გამოიწვიოს კონკრეტული კონსტიტუციური უფლებების ან/და ლეგიტიმური საჯარო ინტერესების დარღვევა.

როგორც უკვე აღინიშნა, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად: „საკონსტიტუციო სასამართლოს აქტი, მისი გამოქვეყნების შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს, თუ ამ აქტით სხვა ვადა არ არის დადგენილი“. საკანონმდებლო პროცესი ობიექტურად მოითხოვს გარკვეულ დროს, ამიტომ გადაწყვეტილების „დაუყოვნებლივ აღსრულების“ ვალდებულება ვერ წარმოშობს იმის გონივრულ მოლოდინს, რომ კანონმდებელმა ეს ცვლილებები გადაწყვეტილების გამოქვეყნებიდან მეორე ან მესამე დღეს უნდა მიიღოს. თუმცა ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებელმა შემჭიდროებულ, გონივრულ ვადებში მიიღოს შესაბამისი ცვლილებები (დამატებები).

ნებისმიერ შემთხვევაში, პარლამენტმა მაქსიმალურად მჭიდრო ვადებშიც რომ მოახერხოს შესაბამისი ცვლილებების მიღება (თუმცა, ცალკეულ შემთხვევაში, ეს შესაძლოა ობიექტურად დიდ დროს მოითხოვდეს საკითხის სირთულის ან პოლიტიკურ ძალებს შორის კომპრომისის ვერმიღწევის გამო), მათ მიღებამდე რა ბედი ეწევა კონკრეტულ სამართლებრივ ურთიერთობებს? არაკონსტიტუციური ნორმა უკვე ძალადაკარგულია (ანუ მას სამართალ-შემფარდებელი ველარ გამოიყენებს), ხოლო ახალი ნორმა ჯერ არ არის მიღებული (კანონმდებელმა არ ან ვერ მიიღო), როგორ უნდა განვითარდეს სამართლებრივი ურთიერთობები და რა პრაქტიკული ძალა აქვს ამ დროს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას?

კანონმდებლობაში ამ პრობლემის გადაწყვეტაზე მკაფიო პასუხი არ არსებობს. ჩვენ მოვიყვანთ მაგალითებს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან და შევეცდებით გავანალიზოთ გამოსავლის ის გზები, რომელთაც სასამართლო მიმართავდა ამ საკითხის გადაჭრის მცდელობისას:

1) 2002 წლის 30 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში N1/3/136 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე შალვა ნათელაშვილი საქართველოს პარლამენტის, საქართველოს პრეზიდენტისა და საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემექის) წინააღმდეგ“, საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო: 1. „ელექტროენერჯის ტარიფების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემექის) 2002 წლის 15 ოქტომბრის დადგენილება იმ ნაწილში, რომელიც შეეხებოდა მოსახლეობისათვის ელექტროენერჯის შესასყიდ ტარიფებს და 2. საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემექის) 2001 წლის 31 დეკემბრის დადგენილებით დამტკიცებული „ფიქსირებული გადასახადის მიხედვით ელექტროენერჯის საფასურის გადახდის წესი“.

საკონსტიტუციო სასამართლო ამ საქმეზე შემდეგი პრობლემის წინაშე დადგა: კონკრეტული სამომხმარებლო ტარიფის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ მისი მომწესრიგებელი აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვა იწვევდა სამომხმარებლო ტარიფის საერთოდ არარსებობას ახალი შესაბამისი ნორმატიული აქტის მიღებამდე. რისი კანონზომიერი შედეგი იქნებოდა მომხმარებლებისთვის ელექტროენერჯის მიწოდების შეწყვეტა ახალი ტარიფის დადგენამდე. ამიტომ სასამართლო შეეცადა მოენახა გამოსავალი.

გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში სასამართლომ, ერთი მხრივ, მიუთითა, რომ არაკონსტიტუციური აქტები იურიდიულად ძალადაკარგულია ამ გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან, მეორე მხრივ კი, სასამართლომ სემექს მისცა 2 თვე ახალი ტარიფების დადგენისთვის („III. ეთხოვოს საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიას (სემექს) 2003 წლის 1 მარტამდე დაადგინოს მოსახლეობისათვის ელექტროენერჯის შესასყიდი ახალი ტარიფები ამ გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის I პუნქტში აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით“¹⁴) და, იმავდროულად, გადაავადა გადაწყვეტილების აღსრულება, კერძოდ, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ჩაიწერა: „IV. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტის გათვალისწინებით, ამ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის I და II პუნქტები აღსრულდეს მოსახლეობისათვის ელექტროენერჯის შესასყიდი ახალი ტარიფების განმსაზღვრელი დადგენილების ამოქმედების მომენტიდან იმ პირობით, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს ამ გადაწყვეტილების გამოქვეყნების დროიდან ახალი ტარიფების ამოქმედებამდე მოსახლეობის მიერ ელექტროენერჯის შესასყიდად ამჟამად მოქმედი ტარიფების მიხედვით გადახდილი თანხები გადაანგარიშდება ახლად დადგენილი ტარიფების საფუძველზე“¹⁵.

¹⁴ 2002 წლის 30 დეკემბრის გადაწყვეტილება N1/3/136 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე შალვა ნათელაშვილი საქართველოს პარლამენტის, საქართველოს პრეზიდენტისა და საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემექის) წინააღმდეგ“.

¹⁵ იქვე.

მაშასადამე, სასამართლომ, ფორმალურად, არ დაარღვია კონსტიტუციის და კანონის მოთხოვნა გადაწყვეტილების ძალაში შესვლისა და არაკონსტიტუციური ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვის დროის (მომენტის) თაობაზე და კანონმდებლობის ეს მოთხოვნები დააფიქსირა სარეზოლუციო ნაწილში, მაგრამ, იმავდროულად, იმის გათვალისწინებით, რომ გადაწყვეტილების სამართლებრივი შედეგების კონსტიტუციით გათვალისწინებულ ვადებში დადგომას შეეძლო ასევე გამოეწვია მომხმარებელთა უფლებების დარღვევა, როგორც სადავო ნორმატიული აქტების არაკონსტიტუციურად ცნობა (დასახელებული გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის პირველი პუნქტი), ისე მათი იურიდიული ძალის დაკარგვა (ამავე გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის მეორე პუნქტი) გადაავადა ახალი, კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმატიული აქტების მიღებამდე, რითაც, იმავდროულად, გაახანგრძლივა არაკონსტიტუციური ნორმატიული აქტების მოქმედება.

შევეცდებით, პრობლემის გადაწყვეტის სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული ეს გზა გაანალიზოთ კანონმდებლობით გათვალისწინებული შესაძლებლობების ფონზე.

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტი ადგენს რა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების, მისი გამოქვეყნების შემდეგ, დაუყოვნებლივი აღსრულების ვალდებულებას, იმავდროულად, ითვალისწინებს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებას: ა) დაადგინოს გადაწყვეტილების აღსრულების სხვა ვადა, ბ) ამის თაობაზე მიუთითოს გადაწყვეტილებაშივე. ეს ნორმა გათვლილია ზუსტად ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება ობიექტურად შეუძლებელია. მაგრამ, იმავდროულად, იმისათვის, რომ საკითხის გადაწყვეტის გაუმართლებელი გაჭიანურების რისკები გამოირიცხოს, სასამართლოს შეუძლია, კანონმდებელი შებოჭოს საკითხის გადაწყვეტისთვის აუცილებელი გონივრული დროით, ამასთან, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ნორმა იძლევა მხოლოდ გადაწყვეტილების აღსრულების გადავადების შესაძლებლობას და არამც და არამც სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის ან არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვის გადავადების შესაძლებლობას (როგორც ეს დასახელებულ გადაწყვეტილებაში მოხდა). გადაწყვეტილების აღსრულების გადავადებად ვერ ჩაითვლება სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის გადავადება, რადგან ეს უკანასკნელი (სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის გადავადება) თავად გადაწყვეტილების მიღების და არა მისი აღსრულების გადავადებას გულისხმობს. არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა კი გადაწყვეტილების თავისთავადი შედეგია და ამ შედეგის მიღწევა შესაბამისი ორგანოების რაიმე ძალისხმევას არ მოითხოვს. შესაბამისად, ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა გადაწყვეტილების აღსრულებად ვერ ჩაითვლება. ტერმინი „აღსრულება“ მიუთითებს შესაბამისი ორგანოების მხრიდან გადაწყვეტილების აღსასრულებლად კონკრეტული ქმედებების განხორციელების აუცილებლობას. ამასთან, არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვის საკითხი კონსტიტუციით (89-ე მუხლის მე-2 პუნქტით) არის მოწესრიგებული და გამონაკლისის დაშვების შესაძლებლობას არ ითვალისწინებს – კონსტიტუციის დასახელებული ნორმის მიხედვით, არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი იურიდიულ ძალას კარგავს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტი არ იძლევა ჩვენ მიერ დასახელებული პრობლემის ბოლომდე გადაწყვეტის შესაძლებლობას. მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია კანონმდებელი შებოჭოს კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმების მიღების კონკრეტული, გონივრული ვადით, მაგრამ ამ დროის განმავლობაში აქტუალური რჩება საკითხი იმის თაობაზე, შესაბამისი ნორმის არარსებობის პირობებში როგორ უნდა განვითარდეს სამართლებრივი ურთიერთობები.

დასახელებული პრობლემის გადაწყვეტის პროცესში „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტზე მითითებასთან დაკავშირებული უხერხულობები, ბუნებრივია, ცხადი იყო თავად სასამართლოსთვისაც, რის გამოც, მომდევნო საქმეზე, რომელმაც იგივე დილემის გადაწყვეტის წინაშე დააყენა სასამართლო, მას ამ ნორმაზე აღარ მიუთითებია. საკონსტიტუციო სასამართლომ, ამ შემთხვევაშიც, კანონმდებელს მისცა დრო კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმის მიღებისთვის, მაგრამ ამჯერადაც სასამართლოს მცდელობამ, საკუთარი გადაწყვეტილებით ნეგატიური შედეგები არ გამოეწვია, ობიექტურად გააჩინა კითხვები. კერძოდ:

2) 2003 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილებაში N2/3/182, 185, 191 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ფირუზ ბერიაშვილი, რევაზ ჯიმშერიშვილი და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის რიგი ნორმები, რომლებიც შეეხებოდა პირის დაკავებისა და დაცვის უფლებით სარგებლობის საკითხებს. კერძოდ, ეს ნორმები: ა) იძლეოდა პირის დაკავების შესაძლებლობას კანონმდებლობით დაუკონკრეტებელი საფუძვლებით. მიუხედავად იმისა, რომ კანონი ერთ ნორმაში ჩამოთვლიდა დაკავების შესაძლო შემთხვევებს, იმავდროულად, სადავო ნორმით მიუთითებდა „სხვა მონაცემებზე, რომლებიც საფუძველს იძლევა, დანაშაულის ჩადენის ეჭვი იქნეს მიტანილი პირზე“, რაც პირის დაკავების დამოუკიდებელ, იმავდროულად გაუგებარ, ბუნდოვან საფუძველს ქმნიდა და იწვევდა უფლების დარღვევის საფრთხეს; ბ) იძლეოდა შესაძლებლობას, პირი დაკავებიდან 2 საათის განმავლობაში ყოფილიყო დამცველისა და შესაბამისი პროცესუალური გარანტიების გარეშე, რადგან კანონი დაკავების ფაქტს უკავშირებდა არა პირის ფიზიკურად თავისუფლების შეზღუდვის მომენტს, არამედ დაკავების შესახებ შესაბამისი პროცესუალური დოკუმენტების შედგენას, რაც უზრუნველყოფილი უნდა ყოფილიყო პირის პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში მიყვანიდან 12 საათის განმავლობაში; გ) ადგენდა დამცველთან დაკავებული პირის კომუნიკაციის დაწყების დროს (რომელიც არ ემთხვეოდა თავად დაკავების მომენტს) და დამცველთან შემდგომი ურთიერთობის ხანგრძლივობას.

სადავო ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობა გარდაუვალი იყო, რადგან ისინი იწვევდნენ კონსტიტუციური უფლებების დარღვევას. თუმცა, იმავდროულად, საკონსტიტუციო სასამართლო აცნობიერებდა, რომ ეს ნორმები, ისევე როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმების უმრავლესობა, ყოველწითიერი მოქმედებისაა და ნებისმიერ დროს შეიძლება საჭიროებდეს გამოყენებას პირთა განუსაზღვრელი წრის მიმართ. ამიტომ აუცილებელი იყო ამ ურთიერთობების მომწესრიგებელი შესაბამისი ნორმატიული ბაზის არსებობა, რათა სა-

მართლებრივ ვაკუუმს არ მიეცა სამართალშემფარდებლისთვის უფლების ბოროტად გამოყენების უფლებამოსილება და არ გამოეწვია ადამიანის უფლებების დარღვევა. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 და 42-ე მუხლები შეიცავს შესაბამის გარანტიებს მათი ქმედითობისათვის, საჭიროა დეტალურად გაწერილი საკანონმდებლო ნორმები, რომლებიც სამართალგამომყენებელს მისცემს საკმარის და ცხად ინფორმაციას, როდის, რა საფუძვლების არსებობისას და როგორ უნდა მოიქცეს. შესაბამისად, სადავო ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდგომ მხოლოდ კონსტიტუციის ნორმები ან დანარჩენი კანონმდებლობა შესაძლოა საკმარისი არ ყოფილიყო, ერთი მხრივ, უფლებების დაცვისა და მეორე მხრივ, კონკრეტული საჯარო მიზნების მიღწევისთვის, რის გამოც, სასამართლომ კანონმდებელს მისცა გონივრული დრო (3 თვე) ამ საკითხების ადეკვატური მოწესრიგებისათვის. კერძოდ, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის მე-3 პუნქტში ჩაიწერა: „3. ეთხოვოს საქართველოს პარლამენტს, ამ გადაწყვეტილების სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილების გათვალისწინებით, შეიმუშაოს და შეიტანოს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შესაბამისი ცვლილებები და დამატებები 2003 წლის 1 მაისამდე“¹⁶.

თუმცა ამ შემთხვევაში გაუგებარია, სასამართლო იმავდროულად გულისხმობდა თუ არა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმებისთვის იურიდიული ძალის შენარჩუნებას ახალი ნორმების მიღებამდე, როგორც ეს ზემოაღნიშნულ გადაწყვეტილებაში გააკეთა. მით უფრო, რომ სასამართლომ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში არ მიუთითა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვის თაობაზე. ნიშანდობლივია, რომ სასამართლოს ამ აქტში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასევე არ არის მითითება გადაწყვეტილების აღსრულების გადავადებაზე და ასეთი უფლებამოსილების დამდგენ ნორმაზე.

მიგვაჩნია, რომ დასახელებული მაგალითები თვალსაჩინოდ მიუთითებს პრობლემის საკანონმდებლო დონეზე მოწესრიგების აუცილებლობაზე. როგორც ვნახეთ, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-3 პუნქტი დასახელებული პრობლემის მოგვარების ნორმატიულ საფუძვლად ვერ გამოდგება. ამასთან, ფაქტია, რომ სასამართლო, ორივე შემთხვევაში, ცდილობდა გადაწყვეტილებებით არ გამოეწვია ნეგატიური შედეგები.

2002 წლის 30 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში N1/3/136 გაკეთებული ზემოაღნიშნული ჩანაწერების საპირწონეს წარმოადგენდა: ა) ადამიანის უფლებების დამრღვევი ნორმების კონსტიტუციურად ცნობა, რათა გადაწყვეტილებას, გარკვეული დროის განმავლობაში (ვიდრე კანონმდებელი ახალ ნორმას არ მიიღებდა), სხვათა ან იგივე ადამიანების უფლებების/საჯარო ინტერესების დარღვევა არ გამოეწვია ან ბ) არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების იურიდიული ძალის, კანონმდებლობით დადგენილ ვადაში, დაკარგვის შედეგად ადამიანის უფლებების ან საჯარო ინტერესების დარღვევის გარდაუვლად გამოწვევა.

ბუნებრივია, სასამართლო არ შეიძლება იდგეს ასეთი გამოწვევის წინაშე, მისი გადაწყვეტილება არ შეიძლება იწვევდეს უფლებების ან საჯარო ინტერესების დარღვევას. როდესაც

¹⁶ 2003 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილება N2/3/182, 185, 191 საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ფირუზ ბერიაშვილი, რევაზ ჯიმშერიშვილი და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

სასამართლო თანაზომიერების პრინციპზე დაყრდნობით, კერძო და საჯარო ინტერესების აწონვის შედეგად მივა დასკვნამდე, რომ ნორმა არაკონსტიტუციურია, მან, ბუნებრივია, უნდა მიიღოს ასეთი გადაწყვეტილება, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, თავად დაარღვევს კონსტიტუციას. მაგრამ, იმავდროულად, ასეთმა სწორმა გადაწყვეტილებამ არ შეიძლება წარმოშვას უფრო სერიოზული პრობლემები ადამიანის უფლებების თუ საჯარო ინტერესების ხელყოფის თვალსაზრისით.

მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების მოტივით (საფუძვლით), პრაქტიკულად გადაავადა გადაწყვეტილების მიღებისა და ნორმატიული აქტის იურიდიული ძალის დაკარგვის ეტაპები, რომლის სამართლებრივი საფუძველიც მას არ ჰქონდა, მიგვაჩნია, რომ სასამართლოს ასეთი მიდგომა, ნაწილობრივ, შესაძლოა იყოს ერთ-ერთი გონივრული გზა პრობლემის გადაჭრისა. კერძოდ: იშვიათ, უკიდურეს შემთხვევაში (როდესაც ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგ, ერთი მხრივ, კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობებისთვის აუცილებელია ახალი ნორმის მიღება, რადგან არც კონსტიტუცია და არც დანარჩენი კანონმდებლობა არ იძლევა საკმარის ნორმატიულ საფუძველს სამართლებრივი ურთიერთობის კონსტიტუციის შესაბამისად წარმართვისთვის, ხოლო, მეორე მხრივ, ახალი რეგულაციის მიღებამდე ასეთ სამართლებრივ ურთიერთობებზე საერთოდ უარის თქმა ასევე კონკრეტული უფლებების/საჯარო ინტერესების დარღვევის გარდაუვალი რისკის მატარებელია) საკონსტიტუციო სასამართლოს უნდა ჰქონდეს კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებამოსილება, გონივრული დროით გადაავადოს არაკონსტიტუციური ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა ახალი, კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმის მიღებამდე, ოღონდ, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სიკეთეთა აწონვის შედეგად დარწმუნდება, რომ გადაწყვეტილების გამოქვეყნებისთანავე არაკონსტიტუციური ნორმის იურიდიული ძალის დაკარგვა უფრო მძიმე შედეგს გამოიწვევს, ვიდრე სადავო ნორმის მოქმედება. უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი ცლილებები ვერ განხორციელდება კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისი კორექტირების გარეშე; ბ) ამასთან, ვინაიდან საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის ასეთი უფლებამოსილების მინიჭება თავისთავად ნიშნავს არაკონსტიტუციურად ცნობილ ნორმაზე დაყრდნობით უფლებების შემდგომი დარღვევების ლეგიტიმაციას თავად სასამართლოს მხრიდან და ამ ნორმის ბაზაზე წარმოშობილი ურთიერთობების საფუძველზე კონკრეტული პირების იმ კონსტიტუციური უფლებების დარღვევას, რომელთა დაცვის მოტივითაც ის არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი, უნდა შეიქმნას დამატებითი, შესაბამისი გარანტიები სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობიდან მისი იურიდიული ძალის დაკარგვამდე პერიოდში, ამ ნორმით გამოწვეულ პირთა დარღვეული უფლებების აღდგენისა და ზიანის ანაზღაურებისათვის.